

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 154, GOD. IX, BEOGRAD, UTORAK, 16. DECEMBAR 2014.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 20. januara 2015.

MIXER

Piše: Jerko Bakotin

DOBOŠARI U PUSTINJI

Putopis iz Zapadne Sahare

Na malenom aerodromu usred pustinje samo je transportni sovjetski avion, usamljeni stari Iljušin. Boeing Air Algérie, kojim smo sletjeli u Tindouf oko dva poslije ponoći, uzletio je vrlo brzo, još dok na rubu piste čekamo pregled dokumenata. Prohladno je i naizgled neobično mirno, nekako bistro, naročito nakon što se kroz avionsko okno vidjelo samo golemo ništa, mrklina, kao da je prizor zaliven masnim tušem. Mora da je slično u svemirskom brodu, ali iz njega se barem vide zvijezde. Apsolutnu tamu Sahare, gledane noću iz zraka, prekidaju tek svjetla rijetkih gradova, otoka u crnom oceanu. Ne želim priznat', al' duboko u meni gmiže strah. Par kilometara odavde, u Rabuniju, pred mjesec i pol oteta su tri humanitarca. Pri prepadu su stražar i jedan budući taoc propucani. Do najbližeg grada, Bešara, ima više od osamsto kilometara. Anksioznost, prigušena poput žutog svjetla aerodromskih lampi, pojačava percepciju; zbog toga su mi – usprkos umoru dvodnevnog putovanja te spavanju na podu madridskog aerodroma – sve slike izoštrene. Sivi asfalt piste, baš začudno zelene, guste krošnje rijetkih stabala, ogromni oker pjeskovitog tla, neobično svjetloplave policijske uniforme. Sve to uokvireno mrakom, ovaj put s tisućama zvižda. Kolege, Martin iz Njemačke, Gilberto iz Italije, iskusni su, pravi reporteri iz nesigurnih djelova svijeta, dok ja... Pušimo. Gilberto potihom priča da svakako mora posjetiti Rabuni. Jedna od otežanih je Talijanka. Ovisi koga pitaš, napadači su članovi al-Kaide islamskog Magreba (AQIM), il' obični otmičari u lovu na otkupninu. Il' je sve izrežirano. Desi li se nešto, odvedu li me u pustoš sjevernog Malija... Odlučio sam, priključit ću se Gilbertu.

Kontrola Njemici oduzima dalekozor; ponijela ga je da bi gledala deve. Dalekozori su, doznajemo, zabranjeni, koriste ih teroristi i šverceri droge, ljudi i oružja. U građanskom ratu vlade i islamista u Alžiru je devedesetih, prema procjenama, ubijeno do stopedeset 'iljada ljudi. Među njima i dvanaest radnika Hidroelektre. Raširena priča kaže da im je Oružana islamska grupa upala po noći u barake pa skidala gaće da vidi 'ko je obrezan; ostalima su prerezali vratove. Kolateralne žrtve Tuđmanovog rata u Bosni.

Napokon prolazimo kroz aerodromsku zgradu i dolazimo do desetaka potmulo brujećih džipova. Mahadžub, on je krenuo s nama iz Madrida, pokazuje meni i Alešu iz Ljubljane dvojicu s crnim turbanima, kaže, ti ideš s njima. O Polisariju sam nešto znao, pa ipak, zapanjilo me kad su otvorili usta.

Dobro došli drugovi! – kažu na hrvatskom. Ovdje – za mene, usred ničega – ne bih očekivao naš jezik.

Srpski? Nas dvojica, završili smo Vojno medicinsku akademiju u Beogradu, devedeset prve. Četrdesetčetvrti klasa, nastavlja, izlomljeno, ponešto kričavo naglašavajući slog po slog, zbog čega zvuči malo komično, kao simpatičan, pomalo nespretni lik iz crtića. Jedan od onih koji se ne smiješe samo ustima, nego im zapleše čitavo lice, oči naročito. Zove se Šeh Abeid; iz VMA otišao je „u Oklopno-mehanizovana jedinica, Sarajevo“. Prijatelj Bazid Ahmed Šerif, visok tihi brko u dugom, smeđem mantilu, on je nakon Beograda artiljeriju usavršavao u Zadru. Guramo se na stražnje klupe džipa, Ahmed sjeda za volan, pali radio, kriči arapska glazba, glas pjevača i frenetična melodija probijaju mljevenje motora. Prolazimo kontrolne točke; iako smo još uvi-

jek na alžirskom teritoriju, primjećujem istaknute simbole Saharske Arapske Demokratske Republike (SADR)¹. Pokušavam doznati više o odnosima njihove – na većini svjetskih karata nepostojeće – države, i one druge, uništene, u kojoj su se školovali. Suradnja Polisarija i Jugoslavije?

Aha, odvraća Šeh. Suradnja. Dvadeset ljudi je bilo iz Polisarija. Koji rodovi vojske, da li vam je koristilo?

Aha. Svi rodovi.

Kako vam se svidilo?

Dalmacija, previše je lepo, ubaci se Ahmed, bio sam i Split, tri-četiri dana. Mnogo dobri ljudi.

Sa sjetom se sjećaju Beograda i Bosne. Otišli su kad se ozbiljno zakuvao rat, onaj naš.

Lijevo i desno od ceste mrakno je kao u tunelu, melodija se psihodelično stopila s drndanjem motora i treskanjem kvrgave ceste, umor i uzbuđenje, pjevač me približava transu, kolona se kreće prema izbjegličkim logorima, dalje, kroz noć, prema snu, a sutradan prema oslobođenom teritoriju...

Peva li još Lepa Brena? – prekine Ahmed moje sanjarenje.

*

„Protokol je isprva smatrao da se radi o prethodnici alžirskog predsjednika, a nakon toga ustvrdio je da se radi o zabuni, ako ne i o prijevari. Visoki tamnokosi mladić, kao objašnjenje zašto želi prisustvovati pogrebu, kazao je 'Mi smo Titova djeca, stoga smo došli da mu se i posljednji put poklonimo.'“ Patetična anegdota iz tračerske knjige Jožea Pirjevca *Tito i drugovi*.

Polisario, Narodna fronta za oslobođenje Saguie el-Hamre i Rija de Ora, zadnje afričke kolonije. Do 1991. gerilci su ovdje, u izgnanstvu usred saharske *hamade* – nikakvog romantičnog pješčanog oceana s dinama, nego kamene depresivne pustoši gdje se temperatura ljeti diže na 55 stupnjeva, ukratko, jednog od najopasnijih mjesta na

MIXER

Jerko Bakotin: Dobošari u pustinji

CEMENT

Saša Čirić: Zbogom Prvi svjetski rat

ARMATURA

Ilija Đurović: Ovdje i tamo

Aleksandar Pavlović: Ko ne rađa ta je PHD

VREME SMRTI I RAZONODE

Sergej Stanković: Jednonogi Miloje

planeti – salutirali plavo-bijelo-crvenoj zastavi s petokrakom. Jedan drugi citat: „Povijest je već krupnim slovima zabilježila da je SFR Jugoslavija prva evropska zemlja koja je diplomatski priznala SADR (...) ujedno i dokaz časne, hrabre i nezavisne pozicije SFRJ na međunarodnoj sceni (...) a veoma nam je dragocjena i vaša materijalna podrška (...) Saharski narod to ne zaboravlja!“.

Od 1985. godine, kada je *gensek* Polisarija i vođa SADR-a Muhamed Abdulaziz u intervjuu *Danasu* ovo rekao, pa do danas su u kurac otišli čitavi svjetovi. Predstavnik Polisarija u Beogradu se osamdesetih osjećao „ne samo da smo s prijateljima i braćom, već kao da smo među svojim najbližima“². Njihov predstavnik za balkanske zemlje – sa sjedištem u Ljubljani – danas uzalud čeka na prijem u Zagrebu.

Američka kurva, glasilo je naslov nedavnog teksta o našoj vanjskoj politici.

Narodnooslobodilačka vojska – *Ejercito de Liberación Popular Saharaui* – je tijekom šesnaest godina rata okupatoru nanosila fantastične gubitke: u pravcu Casablance mjesečno je putovalo i po dvjestotinjak vojničkih lijesova. Ubijene su hiljade, uništavani tenkovi, rušeni avioni, a siromašna je reakcionarna kraljevina na osvajački pohod trošila između dvadeset i četrdeset posto proračuna. U stvarnom je životu, ipak, Hollywood na strani jačih. Moderni francuski tenkovi, helikopteri i topovi – Pariz, taj žandar Afrike – pentagonski vojni savjetnici, saudijski zajmovi teški milijarde, zemlja od trideset milijuna ljudi, *major non-NATO ally*³ protiv sto-stopedeset tisuća nomada s par stotina džipova, nešto sovjetskih raketa što je dao postrevolucionarni Alžir ili doturio pukovnik Velike socijalističke Džamahirije, a bilo je na frontu, kažu, i jugoslavenskih doktora. Državu koju su proglasili ti Liliputanci antikolonijalnih ratova priznalo je više od osamdeset zemalja, a gerilci su 1976. džipovima prešli 1.500 kilometara i napali Nuakšot, glavni grad drugog agresora. Unatoč intervenciji Pariza, Mauritanija je izbačena iz rata, a Saharska republika postala je punopravni član Afričke unije.

Ne priznaje ih niti jedna zapadna zemlja: premda je Međunarodni sud pravde 1975. odlučio da po Saharavi po svim zakonima imaju pravo na samoodređenje, slobodne demokratije iz interesa preferiraju monarhiju u čijim se zatvorima provodi batinanje kamenjem, bičevima, lancima i metalnim šipkama, mlaćenje po tabanima (takozvana *falaka*), djelomično gušenje utapljanjem ili guranjem

krpa natopljenih varikinom u usta, vješanje zatvorenika za ruke i noge, svezane zajedno na leđima, i potom udaranje ili pritiskanje leđa (metoda poznata kao „avion“) ili vješanje zatvorenika za njihove ruke i noge zavezane skupa s prednje strane, praćeno batinama ili djelomičnim gušenjem (postupak zvan i „papiga“ ili „pečena kokoš“). Zamišljam brkate inspektore kako se znoje vrijedno provodeći domoljublje, dok im u kutu usana visi cigara; poprilično *glavaševska*⁴ slika – osim cigare koja je stilski detalj.

Pri okupaciji 1975. kraljevski vojnici muškarcima su rezali prste da ne bi mogli nositi oružje, izbjegličke kolone zasipane su napalmom, a gradovi okruženi žicom i pretvoreni u konc-logore. Izbjegli su danima marširali pustinjom sve dok u Alžiru nisu po-

gorice, i na ulici vidi homoseksulace kako se ljube, lako može pomisliti što bi im uradili *tamo*, kod kuće. U svom kvartu u Berlinu viđam sve varijacije LGBT svijeta, i ponekad se sjetim Pride-a održanog u Budvi, crnogorskom primorskom gradu koji su okupirali Rusi. Tamo su šaćicu homoseksualaca, lezbijki i aktivista toliko sjebali kamenjem, flašama i ostalim, da je po njih morao doći brodić. Pobjegli su morem. Na crnogorskom kopnu nije bilo mjesta. Kopno je previše heteroseksualno. Zbog toga, kad vidim dva srećna homoseksualca pored berlinske rijeke Špre, ne mogu da ne pomislim kako bi im bilo pored podgoričke rijeke Morače. I tako se nastavlja opasna igra *ovdje i tamo*.

A onda, i u tom *ovdje* demoni lako isplivaju. Već pomenutog Raeda Saleha, onog o kojem se pričalo kao o budućem gradonačelniku Berlina i koji je prije nekoliko mjeseci u Špiglu predstavljen kao najpopularniji socijaldemokrata u gradu, kad je došlo do toga da možda i bude izabran za gradonačelnika, optužili su ga da ne zna njemački. On ga zapravo govori bez greške, ali sa akcentom čovjeka koji je odrastao u kvartu među turskim i arapskim emigrantima, u gradu punom emigranata i njihovih potomaka. I onda se depresiji sklon emigrant lako može zapitati da li je Berlin čak prije trinaest godina bio otvoren za gradonačelnika homoseksualca, a sad je zatvoren za gradonačelnika sa akcentom? I što to govori depresiji sklonom emigrantu? I što bi tek rekli da sljedeći gradonačelnik glavnog grada Bundesrepublik Deutschland postane čovjek koji od četiri njemačka padeža koristi, recimo, samo dva? Teško je ne igrati se igre *ovdje i tamo* i na polju umjetnosti, recimo književnosti. Ova *ovdje* svakako drugačije miriše od one *tamo*. Nekako je više provjetrena, vazduh manje boli u plućima. *Tamo* su ostali propali bardovi, pisci-patriote, zaštitnici nepostojeće baštine, književna društva i ostala sranja. Bilo bi dobro kad bi ono što je vrijedno, a ostalo je *tamo*, bilo prevedeno i ponuđeno *ovdje*.

Ponekad igrom *ovdje i tamo* sebi pokušavam da objasnim zbog čega neko nekad poželi da pobje iz zemlje u kojoj je rođen, i postane bivši depresiji sklon stanovnik svog rodnog grada, sad depresiji sklon emigrant. Mnogi su to činili, oduvijek. Možda to i ne bi trebalo objašnjavati. Možda takvo što treba jednostavno uraditi, kad god, i kako god ■

Piše: Aleksandar Pavlović

KO NE RAĐA TA JE PHD

Kamo lepe sreće da samo feministkinje koje ne žele da služe kao „mašine za rađanje“ vrede tekst Katarine Đorđević „U Beogradu skoro polovina tridesetogodišnjakinja nema dete“. U tom bi slučaju oštra reagovanja ovih dana predstavljala nezadovoljstvo jedne, ipak, marginal(izova)ne grupe, dočim bi, jelte, celina društva delovala zdravo. Ovaj tekst, međutim, para uši i meni kao muškarcu, ocu i latentnom pronatalisti, pre svega zato što nipošto nije napisan „što bezličnije i bez iznošenja vrednosnih stavova“ kako tvrdi autor (K. Đ. sebe naziva autorom pa nema smisla da je ja rodno senzitivizujem mimo njene volje).

U nizu primera izdvajam najupadljivije. Prvo, autorova sagovornica kao razlog sve poznijeg majčinstva navodi činjenicu „da je svaka druga mlada osoba u našoj zemlji nezaposlena i da najveći broj mladih nije stambeno zbrinut, u kombinaciji sa malim i neredovnim platama i osećanjem opšte nesigurnosti“. U podnaslovu teksta, međutim, stoji kako „Produženo školovanje i hedonistički obrazac življenja dovode do demografskog pada“, što je tvrdnja koju, *mutatis mutandis*, autor iznosi i u glavnom delu teksta, naglašavajući kako ovaj trend nije „kolateralna posledica života u tranziciji“ već važi i „u razvijenim zemljama Evrope“. Drugim rečima, dok sagovornica (ekspert) ističe da mlade žene u Srbiji nemaju siguran i pristojno plaćen posao, stan i društvenu sigurnost, autor naglasak stavlja na želju za školovanjem i hedonizmom – dakle, sebičluk, pre svega obrazovanih Beograđanki.

Drugi upadljiv primer jeste fraza „žene koje se nisu ostvarile kao majke“, koja se kao lajtmotiv provlači i u rečenom i u naknadnom tekstu K.Đ. „Da li imate dete“. Manji problem koji ova fraza i tekst u celini nose je u poistovećivanju rađanja sa majčinstvom. Da ostavimo po strani surrogat majčinstvo i slične „novotarije“, da li su hiljade žena u ovoj zemlji koje su usvojile i

odgajile decu „neostvarene“, dok su se one druge hiljade koje su tu decu rodile i ostavile „ostvarile“? Moja porodična istorija je možebiti nereprezentativna, ali daje primere sasvim drugačije vrste. Moja je baba, recimo, završila samo nižu realku, dakle osmogodišnju školu, a ipak je u životu imala samo 1 (jedno) dete i nekoliko abortusa. Moja žena, sestra i majka ima

Gasni sultan – Putin Velikostveni / Fotomontaža: Mrtvi albatrosi

ju obrazovanje u rangu mastera, a prosek dece im je 1,7 (brojka možda nije konačna) i nijedna nikada nije abortirala. Držim da su njihovo školovanje i emancipacija odgovorni za to što su decu rađale ako, kad i s kim hoće. Mnogo veći problem predstavljaju implicitni stavovi da je žena neostvarena *kao žena* ako se nije porodila, a da su upravo najobrazovanije među ženama društveno neodgovorne i najkriivlje za demografski pad. Sve ovo itekako bode oči intelektualcima, koje bi kao argumente mogle navesti: da bi antiratna politika koju su dosledno promovisale upravo obrazovane žene na Balkanu sprečila smrt više od stotinu hiljada i

emigraciju nekoliko miliona ljudi sa ovih prostora, da ovaj poraženi i pogubni patrijarhalno-nacionalistički društveni model i danas promoviše rodnu neravnopravnost koja ženama nameće obavezu i da zarađuju novac i da se same staraju o deci i kući i mužu nenaviknutom na gajenje deteta i kućne poslove, i tako dalje. Tekst K.Đ. je, dakle, itekako ličan, vrednosno *utralan* i suštinski konzervativan, i predstavlja prst u oko obrazovanim Beograđankama. Jedina statistika koju autor navodi jeste ta da obrazovane žene *hedonistički* ne žele da rađaju decu, i da je to tako u Evropi, dok Albanke, muslimanke i Romkinje rađaju (zato što ih, dakle, nije „zahvalila zapadnjačka reka“). Nema ni traga istraživanjima koja, recimo, pokazuju da u Hrvatskoj obrazovane i zaposlene žene sve više čine stožer materinstva, ili podataka o tome kako su Skandinavci senzitivnom rodnom politikom (čitaj: izjednačavajući u pravima i obavezama muškarce i žene) izmenili demografske trendove.

To je, u najkraćem, ono što po mom mišljenju para uši mnogima ovih dana. Stoga, dakle, predlažem neka rešenja problema nataliteta, saobrazna konzervativnom duhu ovog teksta:

1. Ukinuti ženama školovanje nakon osmoljetke. Alternativno, dopustiti upis na fakultet prvorotkama, overu zimskog semestra usloviti trudnoćom (dati stomak na uvid) a upis svake naredne godine krštenicom novog rođenčeta.
  2. Uvesti čete kršnih i plodnih momaka (spermogram dostaviti uz prijavu) koje će patrolirati Beogradom i osemenjivati žene. Posebnu pažnju posvetiti lokacijama kao što su fakulteti i instituti u okviru kojih se krije najveći broj potencijalnih porodića.
  3. Ukinuti abortus.
  4. Uvoziti žene i kupovati decu iz čitavog sveta, koristeći sve širu mrežu Air Serbia. Po potrebi transportovati specimene cevima Južnog toka i tako revitalizovati ovaj zamrlj projekat.
  5. Poturčiti se – pošto samo Albanke, muslimanke i Romkinje imaju zadovoljavajući natalitet, turčenje izgleda kao jednostavna, jeftina i efikasna mera.
- Najjednostavnije rešene je, ipak, da se rečena K. Đ. izvini ili povuče sporne tvrdnje. Nakon toga možemo, bez optuživanja *cherchez la femme* tipa, početi ozbiljno i sistematski da razmišljamo kako unaprediti i populacionu politiku i rodnu ravnopravnost u ovoj zemlji ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Sergej Stanković

JEDNONOGI MILOJE

Stojimo u prepunom vagonu. U hodnicima, ljudi stoje po dvojica, okrenuti jedan drugom. Moj komšija, da ga tako nazovem, je debeljkio kome se iz usta oseća nešto jako kiselo. „Je li, jesi li ti jeo belog luka pre polaska?“ – pitam ga ja. „Da. Znaš li da je to zdravo?“ – odgovara mi. Počnem da se smejem. „Zašto se smeješ?“ – pita me on. „Znaš li da je to zdravo?“ Tada voz stade. Začusmo kako se otvaraju vrata. „Pomerite se još malo, za još dvoje!“ – povika snažan ženski bas napolju. „Pobogu, ženo, zar ne vidiš da mi je ispala noga kad su se otvorila vrata?“ – upita neki čovek iznutra. Svi su ćutali. Niko nije obraćao pažnju na budalu kojoj je ispala noga. Jedna grupa mladih

ljudi bučno se smejala, pričajući viceve koji nisu bili baš duhoviti. Prolazilo tako vreme. Osam sati uveče. Voz nikako da krene. Devet. Šta to toliko čekamo? Deset. Znao sam svaku kazaljku na svakom minutu tog sata. Jedanaest. Da bar nije toliko hladno... Dvanaest. Počeo sam da sumnjam da ćemo ikada krenuti. „Koja je ovo stanica?“ – povika najednom jedan. „Više Poljoprivredno!“ – povika drugi. „Vučiji Brlog!“ – reče treći. „Nigdina!“ „Velika Nedodija!“ „Ne zezajte se, jer ja ne vidim nigde nikakva svetla!“ „To je sigurno zato što sam ti se ja posrao na glavu!“ „Ha ha ha!“ Došao je železničar. „Je li ti, šta radiš s tom nogom napolju?“ – upita on besno. „Ne mogu da je vratim! Ispala mi je kad su otvorili vrata!“ „Slušaj ti, nemoj da se zajebavaš! Vрати tu nogu unutra!“ „Ne zajebavam se, stvarno mi je ispala!“

„Vрати je ODMAH!!!“ „Ne mogu...“ – zacvile on jadno. „Ako ne možeš da je vratiš, izađi napolje i sačekaj drugi voz!“ „Ali torbe su mi unutra! I žena! S decom!“ „Miloje, ne izlazi!“ – začusmo najednom zabrinuti ženski glas desno od nas. „Ne izlazi ni za živu glavu! Sledeći voz je brzi, a za njega treba da platiš doplatu!“ „Tata! Tata! Ne ostavljaj nas, siročiće!“ – povikaše deca. „Ne brini Jovanka! Ne brinite deco!“ – povika Miloje. „Ostajem ovde šta god da se desi!“ „More, izaći ćeš ti meni...“ – zareža železničar i počeo da ga vuče za nogu. Ceo voz se uzbunio. Buka kao u kavezu punom uznemirenih majmuna. Na kraju železničar, videvši da ne može da izvuče Miloja, iz sve snage zalupi vrata. Miloje vrisnu. Putnici iz vagona gađaju železničara novinama, čašama jogurta, parčicama hleba, korama od naranđi, bocama kisele vode, zubnim protezama, rolnama WC-papira i viču: „Vрати mu nogu! Vрати mu nogu, životinjo!“ „Evo vam vaša noga, jebala vas ona!“ – povikao železničar i ubaci nogu kroz prozor. „Jao crni Miloje, pa ti ostade bez noge“ – povikao Jovanka.

„Nije važno“ – povika Miloje. „Prišiće mi je na VMA! A ako je i ne prišiju, danas prave tako lepe proteze!“ „Pa šta ćeš raditi bez noge?“ „Prodavaću kokice! Valjaću drogu! Zapamtiće oni jednonogog Miloja! Biću još opasniji nego na dve noge! Ja ću...“ – glas mu se najednom prekide. „Miloje!“ – povika Jovanka. „Zašto čutiš, Miloje? Miloje! Miloje!“ „Jao, ova svinja me svog isprskala krvlju!“ – povika neko iz njegovog pravca. „Iskrvario je, skroz-naskroz“ – reče drugi. „Sad je tvoj Miloje kao grof Drakula. Moraćete mu zabiti glogov kolac u srce na sahrani, da se ne povampiri.“ „Ljudi danas imaju baš puno krvi: posečeš im prst, a oni krvare kao da si im odsekao glavu...“ – reče jedan penzioner. „Pa da, takva su ti danas vremena...“ „U naše vreme sve je bilo drugačije!“ „Dajte mi bar njegovu nogu, da mi ostane neka uspomena na njega“ – reče Jovanka. Putnici joj dodadoše njegovu nogu. Jovanka počeo da tuži, grleći otkinutu nogu: „Moja nogo, zelena jabukooo... Gdje si rasla, gdje l' si ustrgnuta...“ U tom trenutku, voz je krenuo sa stanice ■